

Diana Stolac, Verena Tibljaš

KONEKTORI U ZNANSTVENOME STILU

mr. Diana Stolac, Pedagoški fakultet, Rijeka; Verena Tibljaš, Rijeka, izvorni znanstveni članak, Ur.: 12. srpnja 1994.

UDK 801:003

U radu se analiziraju konektori u znanstvenome stilu, s posebnim naglaskom na razlikama u strukturi triju tipova znanstvenih tekstova s područja lingvistike: znanstvenih članaka, znanstvenih monografija i gramatičkih priručnika.

Tradicionalna gramatika omogućuje raščlambe jezičnih podataka na više različitih razina. Ako cjelinu jezičnoga znaka čine izraz i sadržaj, onda možemo reći da samo neke od tih razina u svom središtu imaju jezični znak (morfologija, leksikologija, sintaksa). Neke pak razine proučavaju samo izrazni (fonetika, fonologija) ili samo sadržajni segment jezičnoga znaka (semantika). Ostanimo na razinama koje analiziraju jezični znak. Premda je u morfologiji temeljna jedinica morfem, nemoguće je morfološke odnose analizirati bez riječi, bez rečenice, pa i bez širega konteksta. Prožimanje jezičnih razina više je nego izvjesno.

Uzmimo za primjer imenicu *kost*, koja može imati dva različita morfološka opisa (N jd.¹, A jd.) dok oblik *kosti* ima čak devet morfoloških opisa (G jd., D jd., V jd., L jd., I jd., N mn., G mn., A mn., V mn.). Koji je opis ispravan, može se vidjeti tek iz rečenice: (1) *To je kost*; (2) *Daj psu kost*. U rečenici (1) to je N jd., a u rečenici (2) A jd. Ali, ni rečenica nije uvijek dostatna. Zamislimo rečenicu (3) *Kost*. Ona je odgovor na jedno od dvaju mogućih pitanja: (4) *Što je to?* i (5) *Što da dam psu?* Odgovor na pitanje (4) jest rečenica (1), a na pitanje (5) rečenica (2). Dakle, rečenica (3) nije jednoznačna, jer može biti kraća komunikacijska verzija rečenice (1) ili rečenice (2). Stoga je za njeno potpuno razumijevanje nužno iščitavanje iz konteksta, odnosno analiza na višoj jezičnoj razini. Nakon ovoga ne treba ni reći kolika se višeznačnost krije u obliku *kosti*!

Očito je da tradicionalna gramatika nije opskrbljena aparaturom za analize jedinica viših od rečenice. Stoga je u suvremenim gramatikama "najveća jedinica kojom sintaksa

1 Potpun morfološki opis glasi: "imenica ženskoga roda u nominativu jednine", ali smo ga skratili samo na podatke o padežu i broju zbog bolje ilustrativnosti naznačenoga problema.

barata² i dalje rečenica ali se uvodi i pojam diskurza, kao krajnje granice zavisnosti među jezičnim znakovima³. Tako suvremena sintaksa naznačuje nužnost postojanja gramatike teksta, nove grane lingvističke znanosti, koja će jezičnim postavama prilaziti na nadrečeničnoj razini, odnosno na razini logičko-sintaktičkog ustrojstva teksta.

Tekst je središnji pojam tekstualne lingvistike. Iscrpan pregled literature o lingvistici teksta i niz definicija termina tekst donosi Zrinjka Glovacki-Bernardi u knjizi *O tekstu*⁴. Ovdje ne problematiziramo nego samo izdvajamo postavke koje odgovaraju shvaćanju teksta primijenjenu u ovome radu: "tekst je osnovna jezična jedinica, /.../ osnovna komunikacije"⁵, odnosno "izvorni, originalni jezični znak", čije se granice mogu odrediti "i pomoću vanjskih faktora - prostorne i vremenske povezanosti te jedinstvenosti komunikacijske funkcije"⁶. Osim toga autorica u ovoj knjizi raspravlja o metodološkim pretpostavkama bavljenja tekstem, osnovnim značajkama ustrojstva teksta i građenju foričkih (veznih) odnosa.

Pionirsko djelo na hrvatskome jeziku o lingvistici teksta jest opsežan rad Josipa Silića *Od rečenice do teksta* iz 1984. godine. Kako i podnaslov kaže, u knjizi se analiziraju "teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva", a u središtu je proučavanja aktualno raščlanjivanje rečenice, odnosno red riječi (komponenata), "koji je jedan od najvažnijih pokazatelja kontekstualne uključenosti rečenice (iskaza)"⁷. Stoga su posebno mjesto u knjizi pronašli konektori. Prema Josipu Siliću konektori su "signali kontekstualne uključenosti", a dijele se na "gramatičke, leksičko-gramatičke, leksičke i stilističke"⁸. Primjere kojima autor ilustrira teoretske postavke uzima iz svih funkcionalnih stilova hrvatskoga književnog jezika.

Slična je ovoj definicija konektora Mirne Velčić, koja u svojoj knjizi *Uvod u lingvistiku teksta* upravo konektorima posvećuje najveći dio istraživanja, pa kaže da su konektori "jedinice ili izrazi u funkciji povezivanja"⁹, ili preciznije "jednočlane ili višečlane jedinice u funkciji povezivanja susjednih struktura"¹⁰. Konektori mogu biti: "veznici, prilozi, priložne konstrukcije, tipizirane rečenične i nadrečenične strukture"¹¹, a autorica ih dijeli u pet kategorija: relativni, veznički, priložni, frazeologizirani i propozicionalni konektori. Primjeri kojima se ilustrira funkcija konektora pripadaju argumentacijskom diskurzu¹², stoga su izdvojene analize konektora suprotnosti, pojašnjavanja, zaključivanja i uzroka.

Bez obzira na razlike u definiranju teksta i konektora, te njihovoj klasifikaciji¹³, odnosno različitu korpusu koji je istraživao, vidi se da upravo na razini lingvistike teksta možemo

2 Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, str. 13.

3 Usp. Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, str. 15.

4 Zrinjka Glovacki-Bernardi, *O tekstu*, str. 15-21.

5 Zrinjka Glovacki-Bernardi, *O tekstu*, str. 21.

6 Zrinjka Glovacki-Bernardi, *O tekstu*, str. 17.

7 Josip Silić, *Od rečenice do teksta*, str. 149.

8 Josip Silić, *Od rečenice do teksta*, str. 109.

9 Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, str. 19.

10 Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, str. 30.

11 Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, str. 7.

12 Autorica upotrebljava i termin *akademski diskurs*, str. 22.

13 Premda se bave klasifikacijom konektora, valja imati na umu da autori obično izbjegavaju oštre granice među

razriješiti neke dileme s početka ovoga članka, ali i neke koje ćemo sada naznačiti.

Nadrečenična organizacija informacije, koja se ostvaruje u povezanosti svake rečenice teksta s prethodnom i sa sljedećom, dakle i u anaforičkoj i u kataforičkoj realizaciji, nužna je za prihvaćanje niza rečenica kao teksta. Mirna Velčić tako o rečenicama koje tu organizaciju ne očituju, pozivajući se na V. A. Zveginčeva, kaže: "Rečenica koja nije u vezi s drugom (ili s drugima) samo formalno može biti tekst. /.../ Skup nepovezanih rečenica (a to bi mogao biti slijed njihovih struktura) ne može aktualizirati tekst, već umjetan iskaz - pseudotekst"¹⁴. Polazeći od ovoga potpunoma prihvatljiva mišljenja nameće nam se jedno pitanje: Je li svaki skup nepovezanih rečenica pseudotekst, ili je moguće da su u nekim tipovima teksta rečenice naoko nepovezane, dakle percipirane nepovezanima samo zbog našega neodgovarajućeg poimanja kriterija povezanosti? Pitanje smo postavili upravo ovako zbog značajne oscilacije učestalosti konektora, dakle vanjskih znakova povezanosti teksta, u različitim tipovima znanstvenih tekstova¹⁵. Opravdanje za ovakvo pitanje daje i postojeća literatura, gdje nalazimo naznake da "postoje izrazito koherentni tekstovi bez jezičnih signala povezivanja", te da "povezivanje dakle nadilazi formalnojezičnu razinu i tada kada imamo na umu iskaz u njegovom komunikacijskom kontekstu."¹⁶

Na ovome mjestu valja odrediti korpus na kojemu će se analiza provesti. Budući da nas zanima povezivanje u pisanim oblicima znanstvenoga komuniciranja, konkretno u lingvističkoj literaturi, korpus čine članci iz jezikoslovnih časopisa, monografije i gramatike. Zbog opsega ovoga članka iznose se samo zaključci analize svih triju skupina tekstova, a detaljnije se analizira i primjeri donose iz gramatike Stjepka Težaka i Stjepana Babića *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*¹⁷.

Kolikogod nam se neki pojmovi čine poznatima, nužno ih je terminološki pojasniti. Vlatko Silobrić donosi definiciju R. A. Daya: "Znanstveni je članak napisan i objavljen opis originalnih rezultata istraživanja"¹⁸, a iz nje izvodi svoju definiciju: "Znanstveni je članak prvo objavljujuće originalnih rezultata znanstvenih istraživanja (opažanja) u publikaciji koja je lako dostupna međunarodnoj znanstvenoj javnosti, a napisan je tako da se istraživanja mogu ponoviti i zaključci provjeriti"¹⁹. Monografija je "znanstveni rad koji obrađuje neko pojedino pitanje, jednu temu"²⁰, dok "knjigom možemo nazvati svaki pismom fiksirani jezični dokument većeg opsega, /.../ tiskano djelo od mnogo stranica"²¹, odnosno "ukoričen tekst od više

vrstama ili kategorijama konektora, usp. Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, str. 51.

14 Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, str. 16-17.

15 Zbog ekonomičnosti u nekim oblicima komunikacije, npr. brzojavima ili oglasima, nema jezičnih sredstava povezivanja teksta, a ipak ih smatramo tekstovima i smislenim cjelinama.

16 Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, str. 8.

17 Zaključci analize svih triju skupina tekstova donose se prema istraživanju obavljenu za potrebe izrade diplomske radnje *Konektori u znanstvenom stilu* diplomantice Hrvatskoga jezika i književnosti Pedagoškoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci Verene Tibljaš. Primjeri iz *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje* Stjepka Težaka i Stjepana Babića navode se prema 7., izmijenjenom i dopunjenom izdanju iz 1992. godine.

18 Vlatko Silobrić, *Kako sastaviti i objaviti znanstveno djelo*, str. 11.

19 Vlatko Silobrić, *Kako sastaviti i objaviti znanstveno djelo*, str. 13.

20 Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, s.v. monografija, str. 902.

21 Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, s.v. knjiga, str. 660.

listova²². Gramatika je "proučavanje sustava jezika i njegovih zakona", pa metonimijski i "knjiga koja izlaže taj sustav"²³.

Znanstveni tekstovi mogu pripadati trima znanstvenim podstilovima: akademskom, znanstveno-udžbeničkom ili znanstveno-popularnom podstilu znanstvenoga stila. Tekstovi u našem korpusu pripadaju dvama prvima navedenim podstilovima. Znanstvene članke i monografije u našem korpusu obilježava akademski, a gramatike znanstveno-udžbenički podstil. Članci i knjige, čije je obilježje znanstveno-popularni podstil, nisu uključeni u analizu iz metodoloških razloga. Naime, u tekstovima znanstveno-popularnoga podstila osim elemenata znanstvenoga stila nalazimo elemente ostalih stilova javne komunikacije, prvenstveno novinarskoga stila, koji se iščitavaju upravo na tekstološkoj (i leksikološkoj) razini, i to upravo uporabom konektora.

U skladu s namjenom, strukturom i recipijentima znanstvenih članaka, monografija i gramatičkoga priručnika različita je i uporaba i funkcija konektora²⁴. Tako je u znanstvenome članku, kvantitativno najkraćem od triju uspoređenih tekstovnih struktura ali istovremeno kvalitativno izuzetno zahtjevnom, potreba za konektorima najočitija. Njihovu učestalost opravdava osnovna funkcija konektora - kohezivnost i kompozicijska organizacija teksta. Stoga je u članku diskurz odlomak ili nekoliko uzastopnih odlomaka, a nerijetko i cijeli članak. U monografiji je, pak, potreba za konektorima umjerenija, što opravdava kompozicijska složenost monografije. Naime, podijeljenost na veće a potom manje cjeline omogućuje analize makrostrukture i mikrostrukture teksta. Svako poglavlje može razlagati po jedan središnji problem, koji istovremeno nije središnji problem knjige nego je obično tek dio cjeline. Tako je u monografiji svako poglavlje poseban diskurz. Dakle, u monografiji se razlaže problem po problem, pa je osim unutrašnje strukture poglavlja nužno očekivati i povezanost između poglavlja, s više eksplikativnih konektora otvaračke i zatvaračke funkcije. Kada se to ne bi ostvarilo, svako bi poglavlje izgledalo kao da je istrgnuto iz cjeline, pa bi se autor ogriješio o osnovno načelo kompozicije pisanoga rada - načelo strukturne zaokruženosti monografije. Kada pogledamo gramatike, nećemo granice diskurza odrediti krajem poglavlja, potpoglavlja ili paragrafa. Na ovome mjestu samo recimo da su odlomci u gramatici vrlo kratki (rečenica-dvije), pa je i diskurz u gramatici vrlo često samo jedna rečenica, o čemu će u daljnjem tekstu biti više riječi.

Uspoređujući članak i monografiju možemo očekivati i razliku u količini zalihosti. Dok je članak kraća zaokružena cjelina čvrstih uzročno-posljedičnih veza, u knjizi ima mjesta i za iscrpnija pojašnjenja. Otud su moguća opširnija obrazlaganja problematike nego u članku, pa stoga i ponavljanja i naknadna objašnjenja istoga pojma ili zaključka drugim riječima ili na pojednostavljen način i sl. Ovdje valja nešto reći o uzročno-posljedičnom načelu u znanstvenome stilu. Ako u znanstvenome tekstu redosljed procesa tumačenja ide od teze prema argumentu, logičan će biti posljedično-uzročni odnos rečenice. Ako pak redosljed ide

22 Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, s.v. knjiga, str. 265.

23 Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, s.v. gramatika, str. 178.

24 Usp.: "U analizi konektora vodimo računa: a) o svrsi teksta i posljedicama koje konektori imaju u njihovoj obavijesnoj dimenziji, b) o retoričkim zahtjevima određenog tipa teksta i o ulozi konektora u signalizaciji pojedinih momenata obavijesti", Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, str. 37.

od argumenta (dokaza ili primjera) prema tezi, odnos će rečenica biti uzročno-posljedični. Svi uspoređeni tipovi tekstova imaju oba ova načina iznošenja građe.

Sljedeću razliku između tekstova u našem korpusu nalazimo s obzirom na njihovu namjenu i recipijente. Tako u znanstvenim člancima znanstvenici objavljuju svoja nova postignuća, donose nove stručne informacije. Stoga su prvenstveno namijenjeni znanstvenicima, i to ne svima iz struke nego često samo uskome krugu znalaca koji imaju zanimanja za temu i sposobnosti za primanje poruke. Na potrebu uskostručnih znanja upućuju već i naslovi članaka, npr. *Dubletsko prvo lice singulara prezenta u hrvatskih pjesnika 15. i 16. stoljeća* ili *Imenički genitiv plurala u hrvatskim spomenicima 14. stoljeća* ili *Naglasak imperativa u čakavskom narječju*. Knjige su namijenjene znanstvenicima, stručnjacima i studentima - budućim stručnjacima a, ovisno o temi, često i širem krugu recipijenata. Tako će uži krug čitatelja imati knjige naslova *Imeničke složenice nesufiksne i neprefiksne tvorbe*, ili *Generativni opis konjugacijskih oblika*, ili *Glasovi i oblici općeslavenskoga književnog jezika*. Veću će pozornost i nelingvisti pouzdano pobuditi knjige naslova *Povijest hrvatskoga književnoga jezika*, ili *Uz početke hrvatskih početaka*, ili *Hrvatsko računalno nazivlje*. Gramatike imaju najširu namjenu i najširi krug čitatelja. Njima se služe učenici na početku obrazovanja, koji u njoj traže prve odgovore na svoje jezične dileme, budući nastavnici u procesu sustavnoga usvajanja lingvističke građe, obrazovani ljudi sviju struka, stranci koji uče jezik... Jednom riječju, svi srno se gramatikom služili u procesu obrazovanja, a i kasnije joj se vraćamo kadgod treba nešto provjeriti. Premda se gramatike mogu razlikovati po namjeni (priručnik za osnovno jezično obrazovanje; priručna gramatika namijenjena stručnjacima; nacrt znanstvene gramatike...), ipak možemo reći da su im osnovne tekstoške značajke iste. Stoga je za ovu analizu građa ekscerpna samo iz jedne gramatike.

Priručnik poput gramatike možda je najudaljeniji od čvrstoga, kohezivnoga članka kao znanstvene rasprave, jer je isključivo udžbenički orijentiran, ali nikako ne možemo reći da nedostatak konektora, odnosno njihovo nepojavljivanje onako učestalo kao u članku ili monografiji, utječe na kompozicijsku organizaciju priručnika. Dapače, *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje* autora Stjepka Težaka i Stjepana Babića strukturirana je tako pregledno da se onaj koji se njome prvi put služi lako snalazi u traženju onoga što ga zanima, a uzročno-posljedični odnosi između primjera i pravila evidentni su i bez konektora tipa *dakle, zato, stoga, zaključujemo da, sve upućuje na činjenicu da, iz toga slijedi, proizlazi da...* Ako i nalazimo neke konektore toga tipa, oni su izuzetno rijetki i pojavljuju se isključivo u uvodnim tekstovima pojedinim poglavljima o lingvističkim problemima. To su propozicionalni konektori, "u stvari međutekstne veze /.../ na granicama nadrečeničnih jedinstava"²⁵, po položaju antecedentni: *Kao što je u uvodnome dijelu o rečenici rečeno (O redu riječi općenito, str. 244)* ili postcedentni: *Kao što će se poslije objašnjavati (O glasovima općenito, str. 41)*.

Kako su ostvareni uzročno-posljedični odnosi, ako su vezna jezična sredstva zastupljena vidno manje nego u drugim tipovima znanstvenih tekstova? U vezi s tim je očito i pitanje s početka rada o skupu nepovezanih rečenica kao pretpostavljenom pseudotekstu.

25 Josip Silić, *Od rečenice do teksta*, str. 128.

U traženju odgovora na ta pitanja podsjetimo se da je diskurz "jezična cjelina u kojoj je moguće utvrditi ovisnost izbora jednih jezičnih jedinica o izboru drugih"²⁶, da "opseg diskurza nije ničim unaprijed zadan"²⁷, te da je rečenica "najmanji dio diskurza koji i sam može biti diskurz"²⁸. Rečenice-diskurzi su npr. poslovice i definicije. Ove posljednje upravo su obilježje znanstvenoga stila. Definicija je smisaono i strukturno potpuna rečenica, organizirana po načelu suda, sa statusom općeprihvaćenog znanja i istine. Ako definiciju ne promatramo izolirano nego u njenu kontekstu u gramatici, pa tvrdimo da je definicija najmanji mogući diskurz i da je ona uopće diskurz (sama za sebe), to bi značilo da ona s tekstom koji joj prethodi ili koji slijedi nije logički povezana. To naravno nije točno. Upravo je definicija logički zaključak, odnosno sažetak teksta koji joj prethodi ili najava tekstu koji će uslijediti i koji će problem raspraviti i potkrijepiti primjerima. U gramatičkom se priručniku ta njena uloga ne iskazuje konektorima, što znači da ona nije jezičnim elementima povezana s ostatkom teksta, ali se njena ovisnost i povezanost ističe izvanjezičnim postupcima. Naime, tehnički urednik i autori izabrali su grafičke elemente isticanja: okvire, sive pravokutnike, pojačana (masna) slova teksta definicije ili samo termina koji su definirani, razmaknuta slova i sl. Definicija je tim postupkom postavljena u prvi plan, lako se uočava i izdvaja kao rečenica-diskurz. Na taj joj se način pridaje posebna važnost, koja se jezičnim veznim sredstvima ne samo da ne bi mogla postići, nego bi se, naprotiv, izgubila.

Isto se tako pravila ili sažeci pravila, da bi bili pregledniji, nižu najčešće pod rednim brojevima (npr. *Sažetak pravila o smjenjivanju ije-je-e-i*, str. 68; *Vrste riječi*, str. 76; *Pregled glagolskih oblika*, str. 122), slovima abecede (npr. *Nepostojano a*, str. 54; *Promjenjivost riječi*, str. 77; *Prilozi*, str. 136) ili crticama (npr. *Sibirizacija*, str. 57; *Imenice*, str. 84; *Prezent*, str. 123), te rjeđe uvučenim redovima (npr. *Smjenjivanje -ije-je-e-i*, str. 61), a u tvorbi riječi primjeri se posebno svrstavaju i prikazuju prema istaknutu sufiks. Za objašnjavanje složenijih pravila ovi se postupci kombiniraju (npr. *Duljenje kratkoga je*, str. 61-63)²⁹. Ispisana u rečenici, povezana jezičnim veznim elementima, ova pravila ne bi postigla željeni cilj: istaći već pri prvom pogledu što je najvažnije.

Zanimljivo je pogledati kojim su grafičkim sredstvima ili pravopisnim znakovima u gramatici zamijenjeni neki konektori uobičajeni u znanstvenome diskurzu. Valja, naravno, reći da se ne radi o apsolutnom i obvezatnom zamjenjivanju, nego su istaknuti primjeri iz nekih odjeljaka gramatike. Konektorima suprotnosti npr. odgovaraju pravopisni znakovi dvotočje ili crtica, pa umjesto dugoga detaljnoga teksta:

Glagolom "spoticati" izriče se trajna radnja, za razliku od trenutne radnje koja se izriče glagolom "spotaći",

gramatika nudi ovo rješenje:

spoticati : spotaći (str. 67).

²⁶ Eugenija Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, str. 306.

²⁷ Eugenija Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, str. 307.

²⁸ Eugenija Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, str. 307.

²⁹ Na nekim mjestima u gramatici autori nisu kombinirali ove postupke premda bi to bilo opravdano, npr. u sintaksi padaža.

Također umjesto

Riječ *drāga* ima značenje "uvala ili dolinica", a *drāgā* znači "mila",
u gramatici stoji:

drāga (uvala, dolinica) - *drāgā* (mila) (str. 73).

Na posljednjem su primjeru također uočljive i zamjene za konektore pojašnjenja -
zgrade ekonomiziraju izraz i čine ga istaknutijim. Inače, gospodarstvenost u lingvistici
zahvaća i cijele formule, kao npr. prikaz preoblike u tvorbi riječi, gdje strelica zamjenjuje frazu
"preoblikuje se u":

bodljivak ---> koji ima bodlje (str. 47),

odnosno pomoću simbola prikazan tvorbeni postupak:

nov + o + gradnja > novogradnja (str. 147).

U posljednjem su primjeru upotrijebljeni pravopisni znak više (+), kojim se osim u
računarstvu služe i druge znanstvene discipline, te znak podrijetla (>), koji označava da se
ono što je napisano lijevo od znaka "razvilo u" ono što je napisano zdesna. Stoga su znakovi
prodijetla vrlo često u uporabi u lingvističkim tekstovima, a osim ovdje navedene tvorbe riječi,
nalaze se u objašnjavanju povijesnih mijena riječi.

Osim pravopisnim znakovima autori gramatike konektore suprotnosti izbjegavaju i
ispisom suprotstavljenih primjera u dva paralelna stupca (crtica u sljedećim primjerima također
je umjesto konektora pojašnjavanja):

besan - koji je bez sna	bijesan - veoma srdit
redak - um. od red	rijedak - koji nije gust, čest
svet - neporočan	svijet - ljudi, zemlja (str. 68/69)

U primjerima iz sintakse tim se postupkom zorno pokazao odnos između dopuštanja u
glavnoj i zapreke u zavisnoj dopusnoj rečenici:

<i>dopuštanje</i>	<i>zapreka</i>
Ništa se ne vidi.....	iako je dan.
Sve radim.....	mada sam bolestan. (str. 234);

odnosno između aktiva i pasiva:

<i>Aktiv</i>	<i>Pasiv</i>
Marka su pobijedili.	Marko je pobijeden.
(objekt)(predikat)	(subjekt)(predikat) (str. 271).

Navedeni su primjeri samo dio mogućnosti kojima su se služili autori gramatike u
povezivanju teksta.

Ova je analiza obavljena zbog evidentne različite zastupljenosti konektora u različitim
tipovima znanstvenih tekstova. Poseban je naglasak bio na mogućnostima zamjene konektora
nejezičnim sredstvima, za što je izvanredan materijal pružila *Gramatika hrvatskoga jezika*
autora Stjepka Težaka i Stjepana Babića. To, naravno, ne znači da takvih postupaka nema u
drugim gramatikama ili u drugim tipovima znanstvenih tekstova, niti bi bilo opravdano na
temelju analize zaključiti da članci obiluju konektorima, da ih gramatike uopće nemaju, a da

su knjige "negdje između". Autori se u člancima, monografijama i gramatikama koriste onim sredstvima koja su primjerenija njihovim strukturama i namjeni. To je potpuno logično, budući da je operacija povezivanja promatrana kao proces uvjetovana sintaktičkom, semantičkom i pragmatičkom dimenzijom teksta. Ovaj rad, također, ne teži iznošenju iscrpnih podataka, već je analiza samo jednoga segmenta na području nove lingvističke discipline - lingvistike teksta.

LITERATURA:

1. Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1991.
2. Eugenija Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1979.
3. Zrinjka Glovacki-Bernardi, *O tekstu*, Zagreb 1990.
4. Radoslav Katičić, *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1986.
5. Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb 1985.
6. Josip Silić, *Od rečenice do teksta*, Zagreb 1984.
7. Vlatko Silobričić, *Kako sastaviti i objaviti znanstveno djelo*, Zagreb 1983.
8. Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb 1969.
9. Stjepko Težak - Stjepan Babić, *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, 7., izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb 1992.
10. Verena Tibljaš, *Konektori u znanstvenom stilu*, Rijeka, diplomatska radnja, rkp. 1994.
11. Mirna Velčić, *Uvod u lingvistiku teksta*, Zagreb 1987.

SUMMARY

Diana Stolac, Verena Tibljaš

CONNECTIVES IN THE SCIENTIFIC STYLE

The article deals with connectives in the scientific style. The emphasis is on the differences in three structure types of linguistics discourses: scientific articles, monographs and grammars.